

KOMMUNESEKTORENS POLITISKE
PRIORITERINGER 2427

Forord	3	4	Inkluderende arbeids- og samfunnsliv	15
1 Felles utfordringer	4	4.1	Kommuner og fylkeskommuner vil:	16
Mangel på kompetanse og arbeidskraft	4	4.1.1	Videreutvikle gode og helhetlige tjenester til barn og unge	16
Trangere økonomi krever tøffere prioriteringer	4	4.1.2	Legge til rette for likeverdig deltagelse for alle, uavhengig av funksjonsevne og digital kompetanse	16
Økt helse- og omsorgsbehov	4	4.1.3	Få flere i arbeid	16
For mange står utenfor arbeids- og samfunnslivet	5	4.1.4	Fremme et sterkt og mangfoldig sivilsamfunn	16
Kort tid på å kutte klimautslipp og sikre naturmangfold	5	4.2	Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:	17
Økende risiko for kriser og uønskede hendelser	5	4.2.1	Legger til rette for tidlig og samordnet innsats for barn og unge	17
Digitaliseringsarbeidet er for lite samordnet	6	4.2.2	Legger til rette for lokalt handlingsrom i inkluderingspolitikken	17
Demokratiet er under press	6	4.2.3	Legger til rette for større lokalt handlingsrom i integreringspolitikken	17
2 Sterkt lokaldemokrati	7	5	Grønn fremtid	18
2.1 Kommuner og fylkeskommuner vil:	8	5.1	Kommuner og fylkeskommuner vil:	19
2.1.1 Fremme et sterkt representativt lokaldemokrati med aktiv innbyggerdeltakelse	8	5.1.1	Styrke arbeidet med lokal og regional samfunnsutvikling	19
2.1.2 Føre en nyskapende arbeidsgiverpolitikk i samarbeid med partene	8	5.1.2	Være pådriver for bærekraftig arealbruk	19
2.1.3 Ta i bruk innovative organisatoriske og teknologiske løsninger	8	5.1.3	Bruke innkjøpsmakten bevisst og strategisk	19
2.1.4 Samarbeide med aktører i lokalsamfunnet	9	5.1.4	Omstille til klimatilpasset lavutslippssamfunn	20
2.1.5 Samarbeide med hverandre og med staten	9	5.1.5	Bidra til å sikre grønn energi	20
2.2 Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:	10	5.1.6	Fremme bærekraftig verdiskaping	20
2.2.1 Legger offentlig oppgaveansvar nærmest mulig innbyggerne	10	5.2	Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:	21
2.2.2 Sikrer gode rammebetingelser for lokal og regional arbeidslivspolitik	10	5.2.1	Styrker innsatsen for økt kompetanse og kapasitet	21
2.2.3 Gir kommunene større frihet til å løse oppgaveansvaret	10	5.2.2	Tilbyr virkemidler som utløser innovative grønne løsninger	21
2.2.4 Sikrer frie inntekter som gir økonomisk handlingsrom utover demografi og pensjon	11	5.2.3	Gir økt lokalt handlingsrom for bærekraftig arealbruk	21
2.2.5 Legger til rette for kapasitet, kompetanse og samarbeid	11	6	Trygt og sikkert samfunn	22
3 Bærekraftig velferd	12	6.1	Kommuner og fylkeskommuner vil:	23
3.1 Kommuner og fylkeskommuner vil:	13	6.1.1	Forbedre samfunns- og arealplanleggingen	23
3.1.1 Utvikle et samfunn som fremmer innbyggernes helse og egenmestring	13	6.1.2	Styrke arbeidet med å forebygge og håndtere kriser og uønskede hendelser	23
3.1.2 Utvikle nye løsninger for omsorg fra familie, nettverk og sivilsamfunnet	13	6.1.3	Samhandle aktivt med sivile og militære aktører innen totalforsvaret	23
3.1.3 Bruke arbeidskraften mer effektivt	13	6.1.4	Ta grep for å forbedre IKT-sikkerheten	24
3.1.4 Motivere og bygge samhold og kompetanse hos medarbeiderne	13	6.1.5	Styrke den demokratiske beredskapen i befolkningen	24
3.2 Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:	14	6.2	Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:	25
3.2.1 Styrker samarbeid i og mellom sektorer	14	6.2.1	Styrker samarbeidet med kommunene i totalforsvaret	25
3.2.2 Tilbyr virkemidler som fremmer omstilling og effektiv ressursbruk	14	6.2.2	Sørger for økte ressurser til kommunene for å oppfylle forsterkede krav til forebygging og beredskap	25
		6.2.3	Legger til rette for styrket demokratisk beredskap	25

Forord

Landstinget i KS er kommunesektorens mest representative politiske forsamling, utgått fra de nye kommunestyrene og fylkestingene. Landstinget stiller seg bak utfordringsbildet i dette dokumentet og står sammen om de politiske ambisjonene og prioriteringene som er nødvendig.

Kommuner og fylkeskommuner har spesielt gode forutsetninger for å møte de store utfordringene for velferdssamfunnet, miljøet og demokratiet. Gjennom et sterkt lokaldemokrati kan kommuner og fylkeskommuner vise vei for å realisere viktige samfunns mål om: Bærekraftig velferd, inkludering i arbeids- og samfunnsliv, en grønn framtid og et trygt og sikkert samfunn.

Kommuneloven gir kommuner og fylkeskommuner handlefrihet til å finne selvstendige, effektive, nyskapende og lokalt tilpassede løsninger. Kommunesektoren vil omstille seg og samarbeide med andre for å løse utfordringene. Nasjonale myndigheter må på sin side legge til rette for og støtte opp om kommunenes og fylkeskommunenes prioriteringer og løsninger.

Dette dokumentet konkretiserer både hva kommuner og fylkeskommuner selv vil gjøre og hva nasjonale myndigheter bør gjøre for at kommunesektoren skal lykkes.

KS' landsstyre vedtar i mai 2024 KS' langtidsstrategi. Her vil KS følge opp Landstingets vedtak om kommunesektorens politiske prioriteringer i perioden 2024-2027.

Oktober 2023

Gunn Marit Helgesen
Styreleder i KS

1 Felles utfordringer

2 Verden, Norge og kommunesektoren står overfor store utfordringer i årene framover. Utfordringene krever store og raske omstillinger og tydeligere
3 politiske prioriteringer nasjonalt, regionalt og lokalt.

4 Kommunene og fylkeskommunene har fått ansvar for å løse viktige oppgaver. Når utfordringene er store, blir de politiske prioriteringene vanskeligere
5 og viktigere. Interessesmotsetningene vil øke.

6 Knappe ressurser må forvaltes slik at også kommende generasjoner har tilgang på velferdsgoder og en klode hvor miljøet er i balanse.

7 Mangel på kompetanse og arbeidskraft

8 Den demografiske utviklingen vil føre til økende mangel på arbeidskraft og kompetanse i hele arbeidslivet. For kommunene vil det særlig bli utfordrende
9 å sikre kompetent arbeidskraft innen helse og omsorg. I tillegg vil det bli mangel på kapasitet til å drive utvikling av tjenester, samfunnsutvikling og
10 myndighetsutøvelse. Dette forsterkes ved at søkningen til blant annet sykepleier- og lærerutdanningen har gått ned.

11 Trangere økonomi krever tøffere prioriteringer

12 Både internasjonale forhold og særtrekk i norsk økonomi påvirker de økonomiske utsiktene for Norge og kommunesektoren. Behovet for å finansiere
13 helse- og omsorgstjenester, klima- og miljøtiltak samt forsvar og samfunnssikkerhet vil øke mer enn statens finansieringsmulighet.

14 Økt helse- og omsorgsbehov

15 Flere pleietrengende eldre gjør at behovet for kommunale helse- og omsorgstjenester vil øke. Aldringen i befolkningen er størst i distriktskommuner.
16 Her vil samtidig folketallet gå ned. Det har over tid også vært en økning i ressurskrevende helsepleie- og omsorgstjenester, særlig til yngre
17 tjenestemottakere.

18 **For mange står utenfor arbeids- og samfunnslivet**

19 6,8 prosent av befolkningen mellom 15 - 29 år er verken i utdanning, arbeid eller opplæring i 2022, ifølge SSBs arbeidskraftundersøkelse. Psykiske
20 lidelser er en viktig årsak til ungt utenforskap. Omkostningene av utenforskap er store både for de unge og deres familier og for samfunnet.
21 Utenforskap kan hindre mennesker i å leve gode liv og svekker samholdet i samfunnet. At så mange står utenfor arbeidslivet forsterker også
22 utfordringene med knapphet på arbeidskraft og kompetanse.

23 **Kort tid på å kutte klimautslipp og sikre naturmangfold**

24 Å løse klima- og naturkrisen krever store endringer raskt – globalt, nasjonalt og lokalt. Klimaendringer som resulterer i mer styrtregn, flom, skred og
25 stormflo skaper allerede stort behov for forebygging, beredskap og reparasjon. Naturmangfold er viktig i seg selv, men også fordi skog, myr og
26 annen natur binder klimagasser og forebygger naturskader.

27 Utbygging av fornybar energi er nødvendig for å bidra til å løse klimakrisen. Vind-, sol- og vannkraft er arealkrevende og kommer ofte i konflikt med et
28 mål om å ta vare på naturmangfoldet. Det gjør også blant annet boliger, infrastruktur og næringsvirksomhet. Det vil kreve vanskelige prioriteringer i
29 arealpolitikken.

30 **Økende risiko for kriser og uønskede hendelser**

31 Kommuner og fylkeskommuner har et ansvar for befolkningens sikkerhet og trygghet. Flom og skred, pandemi, flyktningstrøm fra Ukraina og
32 hackerangrep mot kritisk digital infrastruktur er eksempler på akutte hendelser som har rammet kommuner de siste årene.

33 Kommunene og fylkeskommunene må være forberedt på å håndtere hendelser som spenner fra det helt lokale med begrenset omfang til større
34 kriser med nasjonalt omfang. Beredskapsoppgavene vil bli mer omfattende og mangesidige, fra demokratisk beredskap til operativ håndtering når
35 en krise har skjedd.

36 **Digitaliseringsarbeidet er for lite samordnet**

37 Den raske teknologiske utviklingen, herunder kunstig intelligens, er i ferd med å skape et nytt forhold mellom menneske og teknologi som vil ha stor
38 betydning både for samfunnet og arbeidslivet.

39 Kommunesektoren møter juridiske, organisatoriske og tekniske utfordringer i digitaliseringen. Sektorisert statlig styring bidrar til digital
40 fragmentering. De siste årene er det blitt bedre digital samordning i kommunesektoren og bedre samarbeid på tvers av forvaltningsnivå.

41 Kommunene har ulik kompetanse og ulike økonomiske forutsetninger for å ta i bruk digitale løsninger. Det kan skape forskjeller mellom kommuner,
42 mens innbyggerne har de samme forventningene til tjenestene. Den teknologiske utviklingen vil forsterke dette bildet og stiller oss overfor nye
43 juridiske, men også etiske problemstillinger. Mange kommuner sliter med å realisere gevinster av digitalisering.

44 **Demokratiet er under press**

45 Befolkningens tilfredshet med demokratiet i Norge er stabilt høy i internasjonal sammenheng. Det er også tilliten til aktører og institusjoner i det
46 norske demokratiet og til andre mennesker.

47 Et hardere offentlig ordskifte kan være utfordrende for demokratiet. Hets og trusler, både i sosiale og redaksjonelle medier, fører til selvsensur og
48 til at mange lokale folkevalgte vurderer å slutte.

49 Flere kommuner har utfordringer med å ivareta sitt lovpålagte ansvar. For høye forventninger fra nasjonale myndigheter og befolkningen i
50 kombinasjon med trangere økonomi og manglende tilgang til kapasitet og kompetanse, kan svekke tilliten til demokratiet.

2 Sterkt lokaldemokrati

51 Norge er et samfunn preget av høy tillit, gode velferdsordninger, et velfungerende
52 arbeidsliv, en høyt utdannet befolkning, et omstillingsdyktig næringsliv og solide
53 statsfinanser. Dette gir gode forutsetninger for å møte utfordringene som er beskrevet
54 i kapittel 1.

55 Lokaldemokratiet er nær innbyggerne, og derfor kan kommunene og fylkeskommunene
56 ta innbyggernes interesser og bekymringer på alvor, avveie ulike hensyn, prioritere
57 ressursbruken effektivt og finne nye løsninger på en måte som har legitimitet i befolkningen.
58 Kommunesektoren er godt egnet til å skape forståelse for at det er nødvendig å prioritere og
59 omstille og at vi trenger en felles innsats i lokalsamfunnet for å løse oppgavene. Når økonomi
60 og arbeidskraft blir knappere ressurser, blir det enda viktigere at kommuner og
61 fylkeskommuner har stor handlefrihet.

2.1.1 Fremme et sterkt representativt lokaldemokrati med aktiv innbyggerdeltakelse

2.1.2 Føre en nyskapende arbeidsgiverpolitikk i samarbeid med partene

2.1.3 Ta i bruk innovative organisatoriske og teknologiske løsninger

2.1.4 Samarbeide med aktører i lokalsamfunnet

2.1.5 Samarbeide med hverandre og med staten

62 **2.1 Kommuner og fylkeskommuner vil:**

63 **2.1.1 Fremme et sterkt representativt lokaldemokrati med aktiv innbyggerdeltakelse**

- 64 - bidra til høy valgdeltakelse
- 65 - levere gode tjenester til innbyggerne
- 66 - forvalte de økonomiske ressursene på en forsvarlig måte
- 67 - sikre åpenhet og rettssikkerhet i forvaltningen, og aktiv kommunikasjon med innbyggerne
- 68 - styrke innbyggermedvirkningen i lokaldemokratiet, både gjennom formelle organer og på nye måter, særlig for barn og unge
- 69 - bidra til en god tone i samfunnsdebatten gjennom saklige debatter hvor det vises respekt for hverandres synspunkter
- 70 - være rollemodeller i kommunikasjon med velgere og hverandre, og ta kollektiv avstand fra uakseptable ytringer mot andre folkevalgte, uavhengig av politiske tilhørighet
- 71 - ha dialog med innbyggerne om hva som er realistisk av kommunale og fylkeskommunale tjenester med ressursene som er tilgjengelig, og om nødvendigheten av
- 72 tøffere prioriteringer
- 73 - bidra til at innbyggerne tar større medansvar for eget liv, lokale fellesskap og samfunnsutviklingen
- 74 - støtte og legge til rette for frivillighet og kulturtilbud som skaper sterke og levende lokalsamfunn

75 **2.1.2 Føre en nyskapende arbeidsgiverpolitikk i samarbeid med partene**

- 76 - gi rom for ledelse på alle nivå og utvikle godt medarbeiderskap
- 77 - bygge heltidskultur sammen med partene der hovedregelen er hele, faste stillinger
- 78 - bygge opp under et seriøst og inkluderende arbeidsliv gjennom partssamarbeid lokalt
- 79 - arbeide for attraktiv studentpraksis, læreplasser, andre praksisplasser og arbeidsutprøving
- 80 - tilrettelegge for rekrutteringsprosesser som ikke ekskluderer eller diskriminerer, og gjennomføre målrettede tiltak for å beholde ansatte
- 81 - organisere arbeidet og bruke digitale og teknologiske løsninger slik at kommunesektoren blir en mer attraktiv arbeidsplass
- 82 - aktivt ta i bruk restarbeidsevnen hos personer i alle aldre og med ulike funksjonsevner
- 83 - jobbe målrettet med å redusere sykefraværet
- 84 - legge til rette for læring på arbeidsplassen

85 **2.1.3 Ta i bruk innovative organisatoriske og teknologiske løsninger**

- 86 - bruke forskning, kunnskapsutvikling og innovasjon til å utvikle ny og bedre praksis, teknologisk og organisatorisk, og samarbeide om å spre og dele tiltak som virker
- 87 - bruke innovative digitale løsninger til å løse oppgavene på nye måter, samt styrke innbyggermedvirkning og åpenhet
- 88 - bruke innkjøpsmakten aktivt til utvikling og innovasjon i samarbeid med privat næringsliv
- 89 - utveksle kunnskap, data, modeller og teknikker for å realisere gevinster av kunstig intelligens i tjenestene, og motvirke uønskede effekter av kunstig intelligens

90 **2.1.4 Samarbeide med aktører i lokalsamfunnet**

- 91 - legge til rette for og samarbeide systematisk med organisasjonslivet, næringslivet, utdannings- og forskningsinstitusjoner og kulturlivet i kommuner og fylkeskommuner
- 92 - legge til rette for og samarbeide med innbyggerne som enkeltpersoner, brukere og foresatte/pårørende

93 **2.1.5 Samarbeide med hverandre og med staten**

- 94 - samarbeide mer aktivt og langsiktig med andre kommuner/fylkeskommuner og staten for å ivareta sitt oppgaveansvar, og løpende vurdere om det er mer hensiktsmessig å slå seg sammen med andre kommuner/fylkeskommuner
- 95 - samarbeide tett med andre kommuner/fylkeskommuner gjennom digitaliseringsnettverk, KS samstyringsstruktur og kommunesektorens fellesselskap
- 96 for digitalisering for å utvikle og innføre av felles løsninger og tjenester og etablere sammenhengende tjenester mellom stat og kommune
- 97 - ta aktivt del i regionale, nasjonale og internasjonale nettverk og programmer for å styrke erfaringsdeling, kapasitet og kompetanse
- 98

99 **2.2 Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:**

100 **2.2.1 Legger offentlig oppgaveansvar nærmest mulig innbyggerne**

- 101 - tar lederskap i en diskusjon om hvilke forventninger til kommunale/fylkeskommunale tilbud som kan og ikke kan innfris innenfor tilgjengelige ressursrammer
- 102 - tydelig vurderer tilgangen på kapasitet og kompetanse til å ivareta ansvaret, før kommunene/fylkeskommunene får nytt ansvar
- 103 - fortsatt gir alle kommuner/fylkeskommuner det samme ansvaret for oppgavene
- 104 - sørger for at kommunene/fylkeskommunene har myndighet til å ivareta oppgaveansvaret, for eksempel adgang til å innføre utslippsfrie soner i byene
- 105 - styrker fylkeskommunene som samfunnsutviklere, i særlig grad gjennom å sette fylkeskommunene i stand til å gjennomføre et betydelig løft i vedlikeholdet av fylkesveier
- 106 - gir kommunen fullt ansvar for sine oppgaver, med slutført klagebehandling i kommunal sektor

107 **2.2.2 Sikrer gode rammebetingelser for lokal og regional arbeidslivspolitik**

- 108 - ikke vedtar nasjonale krav som reduserer kommuner og fylkeskommuners handlingsrom som arbeidsgivere. Dette inkluderer bemanningsnormer, kompetansekrav og kvalitetskrav som styrer kompetansesammensetningen
- 109 - videreutvikler det nasjonale trepartssamarbeidet mellom myndigheter, arbeidsgivere og arbeidstakere slik at det legges enda bedre til rette for det nødvendige omstillingsarbeidet
- 110 - bygger opp under et mer likestilt arbeidsliv, med god kjønnsbalanse
- 111 - sikrer fleksibelt lov- og regelverk for å utvikle heltidskultur og redusere sykefraværet
- 112 - sørger for virkemidler som sikrer tilstrekkelige og tilgjengelige praksis- og studieplasser i hele landet

115 **2.2.3 Gir kommunene større frihet til å løse oppgaveansvaret**

- 116 - unngår ny detaljstyring i lover og forskrifter, forenkler dagens regelverk og reduserer omfanget av statlige retningslinjer og veiledere
- 117 - beskriver kommunens oppgaver og kjennetegn, herunder selvstendigheten, i retningslinjer og veiledere
- 118 - utvider grunnlaget for å drive forsøk, slik at det også omfatter individuelle rettigheter
- 119 - reduserer omfanget og detaljeringsgraden i bruken av statlig tilsyn, klagebehandling og innsigelser, og legger større vekt på avveiningene gjort i det kommunale selvstyret
- 120 - påvirker politikk- og regelverksutvikling i EU og utnytter handlingsrommet innenfor EØS-avtalen for å sikre lokal handlefrihet

121 **2.2.4 Sikrer frie inntekter som gir økonomisk handlingsrom utover demografi og pensjon**

- 122 - unngår nye og utvidede bindinger som bemanningsnormer og lignende
- 123 - flytter dagens bemanningsnormer i barnehage og skole fra den enkelte barnehage/skole til kommunenivå
- 124 - fortsetter med rammefinansiering framfor øremerkede ordninger
- 125 - samler mange enkelttilskudd i større programfinansieringer
- 126 - sikrer forutsigbare finansieringsmodeller basert på bruk og nytte i nasjonale digitale løsninger, og sikrer tydelig bidrag fra staten

127 **2.2.5 Legger til rette for kapasitet, kompetanse og samarbeid**

- 128 - sørger for at det utdannes nok arbeidskraft med relevant kompetanse for kommunesektoren og legger til rette for desentrale utdanningsløp
- 129 - avlaster kapasitet og kompetanse ved å utvikle felles ressurser som flomkart, arealverktøy og digitale fellestjenester
- 130 - tilrettelegger for digital samhandling mellom tjenesteområder gjennom å videreutvikle nasjonale fellestjenester og regelverk for deling av informasjon
- 131 - tilbyr dialog, veiledning og verktøy som kommunene kan velge å bruke, og eventuelt også bistår med ekstra innsats på områder med spesielle behov, som barnevern
- 132 - støtter opp om de selvstendige valg kommunene gjør om å bli større eller samarbeide mer omfattende og langsiktig i faste konstellasjoner
- 133 - styrker kunnskapsutvikling og forskning med, i og for kommunesektoren
- 134 - utvikler målrettede samfunnsoppdrag (missions) og tverrsektorielle forskningsprogrammer sammen med kommunesektoren
- 135 - aktivt støtter regionale digitaliseringsnettverk og den kommunale samstyringen for digitalisering
- 136 - koordinerer statlige virkemidler slik at de støtter tverrsektoriell oppgaveløsning i kommunene
- 137 - styrker innsatsen for at innbyggerne skal kunne nyttiggjøre seg digitale tjenester som innbygger og arbeidstaker

3

Bærekraftig velferd

138 Kommunene vil videreutvikle varierte tjenestetilbud for alle grupper som trenger det, og ta i
139 bruk hele bredden av kommunale tjenester for å sikre befolkningen grunnleggende helse- og
140 omsorgstjenester. Innsatsen for å beholde og rekruttere personell, og for å bruke kompetansen
141 effektivt, skal fortsette, men vil ikke løse utfordringene alene.

142 En grunnleggende forutsetning for bærekraftige velferdstjenester vil være å forebygge og ut-
143 sette at behovene oppstår, noe som helse- og omsorgstjenestene alene ikke kan løse. Kommu-
144 nene som arbeidsgivere, tjenesteytere og lokalt bindeledd har kunnskapen og forutsetningene
145 for å lykkes med dette. Samtidig må vi være villig til å prioritere og sette rammer for hva som
146 skal være det offentliges ansvar for velferdstjenester slik at de også framover er bærekraftige.

3.1.1 Utvikle et samfunn som fremmer innbyggernes helse og egenmestring

3.1.2 Utvikle nye løsninger for omsorg fra familie, nettverk og sivilsamfunnet

3.1.3 Bruke arbeidskraften mer effektivt

3.1.4 Motivere og bygge samhold og kompetanse hos medarbeiderne

147 **3.1 Kommuner og fylkeskommuner vil:**

148 **3.1.1 Utvikle et samfunn som fremmer innbyggernes helse og egenmestring**

- 149 - styrke tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid, identifisere systembarrierer og redusere disse
- 150 - sikre universelt utformede og aldersvennlige lokalsamfunn
- 151 - tilrettelegge for utbygging av boliger tilpasset alle livsfaser og funksjonsnivå
- 152 - styrke det lokale folkehelsearbeidet og tilrettelegge for møteplasser og sosiale fellesskap
- 153 - utvikle og teste nye boformer
- 154 - tilrettelegge og drive helsefremmende og forebyggende aktiviteter

155 **3.1.2 Utvikle nye løsninger for omsorg fra familie, nettverk og sivilsamfunnet**

- 156 - styrke innbyggerdialog og bruk av lokale råd
- 157 - ta tydelige beslutninger om hva som tilbys av tjenester ut fra lokale forutsetninger
- 158 - organisere og mobilisere familie og nettverk som kan løse praktiske oppgaver i hverdagen
- 159 - utvikle differensierte tjenester som er fleksible, tilpasset innbyggernes behov
- 160 - prioritere tjenesteinnovasjon og digitalisering som reduserer behov for personell
- 161 - dele informasjon og sanntidsdata som gir bedre samhandling og bedrer pasientsikkerhet, blant annet gjennom Helsefellesskapene
- 162 - samarbeide godt med frivillig sektor, med gjensidig respekt for hverandres roller
- 163 - mobilisere kompetanse i de eldre aldersgruppene for å bidra til praktisk hjelp og samfunnsutvikling

164 **3.1.3 Bruke arbeidskraften mer effektivt**

- 165 - utvikle ny kunnskap og nye løsninger om oppgavedeling, digitalisering, helse og velferdsteknologi etc.
- 166 - planlegge nødvendig bemanning og sørge for ny fordeling av oppgaver og arbeidstid mellom helsepersonell
- 167 - sørge for enda bedre samhandling mellom ansatte/profesjonene, tjenestene og mellom tjenestenivåene

168 **3.1.4 Motivere og bygge samhold og kompetanse hos medarbeiderne**

- 169 - sørge for tilstrekkelig og god ledelse, og helsefremmende arbeidsmiljø med godt ytringsklima
- 170 - intensivere innsatsen for å beholde og rekruttere personell med rett kompetanse
- 171 - mobilisere restarbeidsevnen i befolkningen
- 172 - styrke læringen på arbeidsplassen og tilrettelegge for økt kompetanseutvikling

173 **3.2 Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:**

174 **3.2.1 Styrker samarbeid i og mellom sektorer**

- 175 - sikrer reell mulighet for digital informasjonsflyt mellom tjenester og nivåer
- 176 - styrker Helsefellesskapene og bidrar aktivt til at de blir en effektiv arena for innovasjon og utvikling
- 177 - bidrar til systematisk samarbeid mellom kommuner, helsemyndigheter og akademia for å drive forskning tilpasset kommunenes kunnskapsbehov i tjenestene – og
- 178 for å dele ny kunnskap

179 **3.2.2 Tilbyr virkemidler som fremmer omstilling og effektiv ressursbruk**

- 180 - kommuniserer tydelig realistiske forventninger til innbyggerne hva kommunene/fylkeskommunene kan tilby
- 181 - utvikler fleksible insentiver i regi av Husbanken som understøtter kommunenes behov
- 182 - styrker fleksible og desentraliserte utdanninger
- 183 - avstår fra krav som binder opp personell, undergraver kommunene som arbeidsgiver og hindrer effektiv oppgaveløsning
- 184 - reduserer omfang og detaljeringsgrad i retningslinjer og veiledere, og vrir innsatsen til å støtte de ulike behov som kommunene har
- 185 - innhenter systematisk kunnskap om kommunale behov før det utvikles ny politikk
- 186 - utreder og kostnadsberegner personellinnsatsen ved alle nye tiltak som vurderes

4

Inkluderende arbeids- og samfunnsliv

- 187 Utdanning og arbeid er de aller viktigste faktorene for å utjevne levekårsforskjeller.
188 Kommuner og fylkeskommuner har ansvar for folkehelse, oppvekst og utdanning. De legger til
189 rette for næringsliv, frivillighet og kultur i attraktive lokalsamfunn, med et bredt spekter av
190 aktivitetstilbud og arbeidsplasser. De tar i bruk ny digital teknologi som effektiviserer
191 tjenestene og innbyggerdialogen, og tar ansvar for at dette ikke skaper nytt utenforskap.
192 Det legger grunnlag for høy deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.
193 Slike lokalsamfunn legger også et grunnlag for respekt for andre mennesker, uavhengig av
194 seksuell orientering, tro, meninger og kulturuttrykk.

4.1.1 Videreutvikle gode og helhetlige tjenester til barn og unge

4.1.2 Legge til rette for likeverdig deltagelse for alle, uavhengig av funksjonsevne og digital kompetanse

4.1.3 Få flere i arbeid

4.1.4 Fremme et sterkt og mangfoldig sivilsamfunn

195 **4.1 Kommuner og fylkeskommuner vil:**

196 **4.1.1 Videreutvikle gode og helhetlige tjenester til barn og unge**

- 197 - tilby barn og unge samordnete tjenester fra fødselen av, slik at oppvekst og utdanning blir trygg og meningsfull, og de etter hvert blir inkludert i samfunns- og arbeidsliv.
- 198 - sikre gode overganger fra barnehage til skole og mellom skoletrinn slik at frafall hindres
- 199 - legge til rette for ansvarlig og god digitalisering, herunder innovativ bruk av nye læremidler og verktøy, innenfor rammen av godt personvern, informasjonssikkerhet og
- 200 universell utforming
- 201 - styrke barn og unges medvirkning i politiske veivalg og lokalsamfunnsutvikling
- 202 - gjennomføre barnevernreformen gjennom å styrke forebyggende tiltak, kompetanse og kvalitet i tjenesten, slik at barn og familier får bedre og tidligere hjelp
- 203 - iverksette fullføringsreformen, slik at flere unge og voksne får mulighet for å fullføre og bestå videregående opplæring og dermed få den kompetansen de selv og
- 204 samfunnet trenger

205 **4.1.2 Legge til rette for likeverdig deltagelse for alle, uavhengig av funksjonsevne og digital kompetanse**

- 206 - gi alle mulighet til å delta i samfunnslivet
- 207 - fortsette å utvikle universelt utformede tjenester og tilbud
- 208 - ta ansvar for å forebygge digitalt utenforskap
- 209 - tilby arenaer hvor alle kan delta, både enkeltpersoner og grupper
- 210 - sikre at flest mulig forstår samfunnet de lever i, opplever tilhørighet og er inkludert i minst ett fellesskap
- 211 - innrette tilbud og tjenester med utgangspunkt i dokumentert kunnskap og levekårsdata

212 **4.1.3 Få flere i arbeid**

- 213 - sikre at flest mulig får mulighet til å delta i det ordinære arbeidslivet
- 214 - gi god oppfølging og kvalifisering av flyktninger og innvandrere
- 215 - forsterke arbeidet mot utenforskap, som inkluderende arbeidsgivere
- 216 - sørge for godt kvalifiseringsarbeid gjennom utdanningssektoren, Nav og arbeidsgivere
- 217 - prioritere tiltak som fører til arbeid for personer i lavinntektsfamilier

218 **4.1.4 Fremme et sterkt og mangfoldig sivilsamfunn**

- 219 - gi frivillig sektor forutsigbare rammevilkår, der økonomisk støtte i størst mulig grad gis som frie inntekter
- 220 - jobbe for at alle barn har mulighet til å delta jevnlig i minst én organisert fritidsaktivitet sammen med andre
- 221 - skape fysiske og digitale møteplasser der folk kan treffes på tvers av alder, etnisitet osv.

222 4.2 Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:

223 4.2.1 Legger til rette for tidlig og samordnet innsats for barn og unge

- 224 - sørger for bedre samordning av nasjonale tiltak på oppvekstfeltet, for å bidra til at barn og unge får et mer helhetlig tilbud på tvers av sektorer
- 225 - styrker kommunenes mulighet for tidlig og forebyggende innsats, gjennom å sikre ressurser og handlingsrom for lokale prioriteringer
- 226 - slår sammen statlige tilskudd til større ordninger (programfinansiering) som gir kommunene mer rom for tilpasning av tiltak til lokale behov og reduserer byråkrati
- 227 - gir kommunene rom for å prøve ut nye og innovative måter å organisere tjenestene til barn og unge, som fremmer inkludering og hindrer utenforskap
- 228 - styrker kommunenes mulighet for en vellykket gjennomføring av barnevern-/ oppvekstreformen, gjennom å utvide statens bistandsplikt til også å omfatte
- 229 spesialiserte fosterhjem, bedre støtte til kompetansetiltak og bedre finansiering
- 230 - gir kommunesektoren støtte og handlingsrom til å implementere nye læreplaner, fullføringsreformen og anen nasjonal politikk på oppvekstfeltet

231 4.2.2 Legger til rette for lokalt handlingsrom i inkluderingspolitikken

- 232 - sørger for regelverk som bidrar til at kommunesektoren lettere kan inkludere i arbeidslivet
- 233 - sørger for rammer som bidrar til at sektoren bedre inkluderer til arbeidslivet, blant annet gjennom tilpassede virkemidler i Nav
- 234 - sikrer et bredt sett virkemidler og lokalt handlingsrom for inkluderingspolitikken

235 4.2.3 Legger til rette for større lokalt handlingsrom i integreringspolitikken

- 236 - bruker både små og større kommuner som en viktig ressurs i integreringsarbeidet og ved bosetting av flyktninger
- 237 - legger bedre til rette for at innvandrere kan bruke sin kompetanse gjennom mer effektive godkjenningsordninger og tilbud om kompletterende utdanning
- 238 - gir kommunene tilstrekkelige rammer til å sørge for at flyktninger kan fullføre kvalifisering til varig arbeid, herunder forutsigbare livsoppholdsytelser
- 239 - styrker fylkeskommunenes rolle som regional integreringsaktør

5 Grønn fremtid

- 240 Klimakrisen og naturkrisen løses i sammenheng. Som arbeidsgiver, samfunnsutvikler,
241 myndighetsutøver, tjenesteyter, innkjøper, eier og drifter har kommunesektoren viktige roller i
242 dette arbeidet.
- 243 Kommunens ansvar for infrastruktur er avgjørende for sikre og trygge lokalsamfunn og for å
244 skape attraktive bo- og næringsområder. Samordnet areal- og transportplanlegging er viktig i
245 by- og tettstedsutviklingen.
- 246 Det er nødvendig med mer fornybar energi, mer energieffektivisering og mer nett dersom
247 Norge skal nå målet om å omstille til et samfunn uten bruk av fossil energi. Kommunene og
248 fylkeskommunene er helt sentrale for å få nå disse målene.
- 249 Beslutninger om bruk og vern av ressurser er krevende fordi det er komplekse sammenhenger
250 og ofte sterke interessenemotsetninger. Da blir kommunenes unike forutsetninger for å skape
251 gode og involverende prosesser viktig for legitime beslutninger som står seg over tid.

5.1.1 Styrke arbeidet med lokal og regional samfunnsutvikling

5.1.2 Være pådriver for bærekraftig arealbruk

5.1.3 Bruke innkjøpsmakten bevisst og strategisk

5.1.4 Omstille til klimatilpasset lavutslippssamfunn

5.1.5 Bidra til å sikre grønn energi

5.1.6 Fremme bærekraftig verdiskaping

252 **5.1 Kommuner og fylkeskommuner vil:**

253 **5.1.1 Styrke arbeidet med lokal og regional samfunnsutvikling**

- 254 - sørge for oppdaterte og relevante planer
- 255 - videreutvikle arbeidet med samfunnsplanlegging som politisk styringsverktøy
- 256 - bidra til gode regionale løsninger i kommuneoverskridende spørsmål
- 257 - styrke samspillet mellom politikk og administrasjon i strategisk planarbeid
- 258 - styrke trafikksikkerhet og fremkommelighet gjennom systematisk utbedring og vedlikehold av fylkesveinettet

259 **5.1.2 Være pådriver for bærekraftig arealbruk**

- 260 - videreføre en samordnet areal- og transportplanlegging som legger til rette for et arealeffektivt utbyggingsmønster, miljøvennlig mobilitet og attraktive
- 261 byer og steder
- 262 - føre en arealpolitikk som søker å utvikle gode lokalsamfunn i hele landet, og samtidig forene dette med hensynene til å bremse klimaendringene, tilpasse til
- 263 et endret klima, og stanse tap av naturmangfold
- 264 - aktivt bruke lokale og regionale styringsvirkemidler som kommuneplanens arealdel, arealstrategier i kommuneplanens samfunnsdel og regionale
- 265 planer for arealbruk
- 266 - utvikle og ta i bruk tilgjengelige verktøy og metoder for klimabudsjett, areal- og naturregnskap og digitale kartressurser i planarbeidet

267 **5.1.3 Bruke innkjøpsmakten bevisst og strategisk**

- 268 - skape innovasjon og grønne løsninger gjennom anskaffelser, og utnytte mulighetene som ligger i anskaffelsesregelverket og virkemiddelapparatet til å
- 269 kjøpe bedre produkter og tjenester
- 270 - være aktiv markedsutvikler for bærekraftige løsninger
- 271 - være bevisst teknologiens og produksjonsforholdenes påvirkning på klima, miljø og sosiale forhold
- 272 - ha helhetlige planer for livssyklusen til IKT-løsninger og utstyr for å redusere det miljømessige avtrykket av digitalisering
- 273 - anskaffe utslippsfrie løsninger i kollektivtransporten

274 **5.1.4 Omstille til klimatilpasset lavutslippssamfunn**

- 275 - ta medansvar for å bidra til at Norge når målene om 50 - 55 prosent kutt i klimautslippene innen 2030 og et lavutslippssamfunn innen 2050
- 276 - gjennomføre tiltak for å få ned klimautslippene i egen organisasjon og i lokalsamfunnet, og gjennomføre klimatilpasningstiltak
- 277 - bidra til sirkulære løsninger og verdikjeder både i egne virksomheter og i lokalsamfunnet, gjennom planlegging, anskaffelser, aktiv eierstyring og samarbeid med
- 278 ulike aktører i lokalsamfunnet

279 **5.1.5 Bidra til å sikre grønn energi**

- 280 - arbeide for at ny energiproduksjon vurderes i lys av målene om å redusere klimagassutslipp, bevare biologisk mangfold og tilpasse til et klima i endring
- 281 - jobbe langsiktig og helhetlig med å utvikle fornybar energi tilpasset lokale forhold
- 282 - få ned energibruken i egne bygg og infrastruktur og bidra til utbygging av fornybar energi

283 **5.1.6 Fremme bærekraftig verdiskaping**

- 284 - tilrettelegge for god og lokalt tilpasset næringsutvikling, som del av god lokalsamfunnsutvikling
- 285 - samarbeide regionalt med virkemiddelapparatet om lokalt tilpasset næringsutvikling
- 286 - jobbe systematisk med arealavklaring for arealkrevende industri og annen næring
- 287 - ta en aktiv rolle i å skape en lokal sirkulær økonomi, med forretningsmodeller, kompetanseutvikling og utviklingsarenaer
- 288 - stimulere til utvikling av teknologi som bidrar til utslippskutt, klimatilpasning, økt beredskap og forebygging, og arbeide systematisk for at data og digitale
- 289 teknologier brukes bærekraftig
- 290 - bidra til styrket matproduksjon og sikre langsiktig forvaltning av naturressursene

291 **5.2 Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:**

292 **5.2.1 Styrker innsatsen for økt kompetanse og kapasitet**

- 293 - styrker innsatsen for forskning, utvikling og innovasjon for grønn omstilling
- 294 - øker utdanningskapasiteten, blant annet innen planlegging, for å sikre kommunesektoren kompetanse og kapasitet til å møte klima- og naturutfordringene
- 295 - styrker innsatsen for forskning og teknologiutvikling, og legger til rette for samarbeid mellom staten og kommunesektoren, og for samspill med private aktører i
- 296 omstillingsarbeidet
- 297 - videreutvikler digitale verktøy og fellestjenester til bruk i planprosesser for å styrke kommunenes kunnskapsgrunnlag
- 298 - samler, strukturerer og forbedrer miljøinformasjon slik at den er godt egnet til bruk i kommunesektorens arealplanlegging

299 **5.2.2 Tilbyr virkemidler som utløser innovative grønne løsninger**

- 300 - bidrar med økonomiske rammer og styrking av virkemiddelapparatet for å nå målet om sirkulærøkonomi og lavutslippssamfunn
- 301 - utvikler et system for energiutredninger i samarbeid mellom nettselskaper, kommuner og fylkeskommuner for å gjøre avveininger om fremtidig energibehov
- 302 i ulike områder
- 303 - sikrer kompensasjon for kommuner som avsetter areal til energiproduksjon
- 304 - arbeider for at energilovgivningen blir innarbeidet i plan- og bygningsloven
- 305 - følger prinsippene for samordnet areal- og transportutvikling i lokalisering av statlig infrastruktur, bygg og anlegg

306 **5.2.3 Gir økt lokalt handlingsrom for bærekraftig arealbruk**

- 307 - styrker kommunesektorens virkemidler for å håndtere klima- og miljøutfordringer i arealforvaltningen
- 308 - viser tillit til kommunesektorens evne og vilje til å ta lederskap i omstillingsarbeidet ved å respektere avveininger som ligger bak arealbeslutninger
- 309 - styrker dialogen mellom kommunene og statsforvalter om praktisering av innsigelsesmyndigheten

6 Trygt og sikkert samfunn

310 Kommunene er førstelinjen i beredskapen lokalt og har ansvaret for den helt grunnleggende
311 sikkerheten og tryggheten for innbyggerne, i normalsituasjoner og i hele krisespekteret. Ingen
312 andre har større kunnskap om lokalsamfunnet, og ingen andre har bedre forutsetninger til å
313 kunne ta en samlende og tydelig pådriverrolle for å styrke samfunnssikkerheten over hele
314 landet.

315 Alle hendelser skjer i en kommune, men hendelsene kjenner ikke kommunegrensene. Med
316 enda flere og mer komplekse hendelser blir det tydeligere at hver enkelt kommune ikke kan
317 løse alle beredskapsutfordringer alene. Interkommunalt samarbeid og samvirke med andre
318 sivile og militære aktører blir stadig mer nødvendig for å kunne samle ressurser og bygge
319 kompetanse.

320 Arbeidet for å trygge samfunnet mot både nye, eksisterende og sammensatte trusler må vi
321 gjøre sammen, i tett samarbeid og samvirke. Det er en sterk gjensidig grunnleggende
322 sammenheng mellom lokaldemokrati og trygt og sikkerhet samfunn.

323 Gjennom å finne nye og samlende løsninger kan kommunene og fylkeskommunene ta initiativ
324 til og gjennomføre et kraftfullt felles løft for styrket samfunnssikkerhet.

6.1.1 Forbedre samfunns- og arealplanleggingen

6.1.2 Styrke arbeidet med å forebygge og håndtere kriser og uønskede hendelser

6.1.3 Samhandle aktivt med sivile og militære aktører innen totalforsvaret

6.1.4 Ta grep for å forbedre IKT-sikkerheten

6.1.5 Styrke den demokratiske beredskapen i befolkningen

325 **6.1 Kommuner og fylkeskommuner vil:**

326 **6.1.1 Forbedre samfunns- og arealplanleggingen**

- 327 - bygge opp kompetanse for å kunne gjennomføre og kvalitetssikre risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser) når det planlegges utbygging, slik at det ikke
- 328 bygges ut i risikofylte områder
- 329 - systematisk arbeide med klimatilpasning og beredskap på flom, ras, overvann og andre klimaskapte hendelser
- 330 - forsterke interkommunalt samarbeid for å sikre effektive og fremtidsrettede vann- og avløpsløsninger
- 331 - involvere og bevisstgjøre politikere og innbyggere i planprosessene

332 **6.1.2 Styrke arbeidet med å forebygge og håndtere kriser og uønskede hendelser**

- 333 - øke kvaliteten på de helhetlige ROS-analysene og jobbe strukturert med å redusere risiko og sårbarhet
- 334 - gjennomgå ROS-analysene hyppigere for å fange opp nye risikoer i takt med et stadig endret risikobilde
- 335 - til enhver tid ha oppdaterte beredskapsplaner som bygger på helhetlig ROS
- 336 - arbeide aktivt for å styrke helseberedskapen, med oppdaterte planer for pandemi, smittevern og trygg vannforsyning
- 337 - kontinuerlig videreutvikle egen beredskap gjennom øvelser og evaluering etter øvelser og hendelser
- 338 - øke evnen til å håndtere kriser som varer over tid, spesielt når det gjelder ansattressurser
- 339 - videreutvikle sikkerhetskultur og årvåkenhet for å bli klar over kriser på et tidlig stadium
- 340 - øke lokalsamfunnets motstands- og tilpasningsdyktighet gjennom bruk av forskning og innovasjon

341 **6.1.3 Samhandle aktivt med sivile og militære aktører innen totalforsvaret**

- 342 - delta i og ta initiativ til samarbeid for å styrke kapasitet, kompetanse og kvalitet i beredskapsarbeidet på tvers av sektorer
- 343 - delta i og ta initiativ til flere relevante øvelser med vekt på samordning mellom flere lokale, regionale og nasjonale aktører
- 344 - bidra til å utvikle felles tverrsektoriell situasjons- og rolleforståelse
- 345 - styrke og konkretisere samarbeidet med frivilligheten i beredskapsarbeidet

346 6.1.4 Ta grep for å forbedre IKT-sikkerheten

- 347 - ta i bruk metoder og verktøy for å gjøre tilgjengelig situasjons- og risikobeskrivelse innen sikkerhets-, beredskaps- og personvernområdet for administrativ og
- 348 politisk ledelse, og sikre oppfølging
- 349 - sikre at tilstrekkelig strategisk kompetanse innen informasjonssikkerhet, personvern og beredskap er tilgjengelig
- 350 - redusere sårbarhet og etablere sikre IKT-systemer
- 351 - utarbeide felles kommunale sikkerhetskrav, både til leverandører og til egen virksomhet, i samarbeid med KS
- 352 - utarbeide et kompetanseprogram om IKT-sikkerhet rettet mot ulike målgrupper i kommunal sektor: ansatte, fagpersonell, politisk ledelse og
- 353 administrativ ledelse, i samarbeid med KS
- 354 - etablere samarbeid innen kompetanse og cybersikkerhet som kan gi operativt samarbeid og bistand

355 6.1.5 Styrke den demokratiske beredskapen i befolkningen

- 356 - styrke bevisstheten om sårbarhet for uønsket påvirkning i den offentlige debatten og ved gjennomføring av valg
- 357 - gjennomføre risikoanalyser for å klargjøre kunnskaps- og informasjonsbehov og ansvarsfordeling
- 358 - jobbe for å øke demokratisk beredskap og motstandsdyktighet i befolkningen
- 359 - styrke utdanning om demokratiet som verdi og styringsform, kritisk tenkning, tolkning av informasjon og bruk av digitale plattformer
- 360 - ha rutiner, systemer og tiltak for å forebygge og håndtere hets og trusler mot lokale folkevalgte og mot desinformasjon

361 **6.2 Kommuner og fylkeskommuner forventer at nasjonale myndigheter:**

362 **6.2.1 Styrker samarbeidet med kommunene i totalforsvaret**

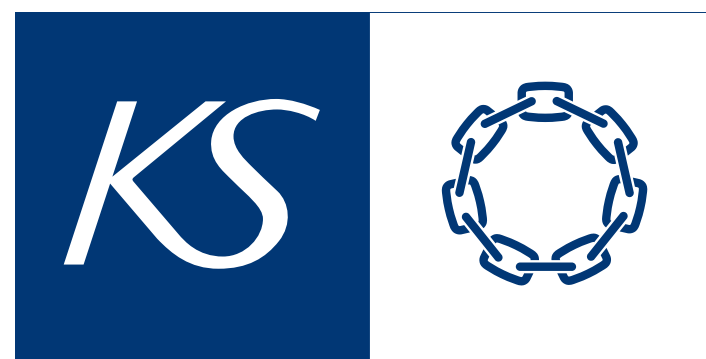
- 363 - klargjør hvilke hendelser man må være forberedt på, spesielt i sikkerhetspolitisk vanskelige situasjoner
- 364 - legger til rette for mer dialog og samarbeid mellom kommunene, Forsvaret og andre relevante aktører
- 365 - utvikler en metodikk for felles situasjonsforståelse på tvers av sektorer
- 366 - utvikler og forbedrer digitale løsninger for kriseledelse og øvelser som gir mulighet for kommunikasjon på tvers av sektorer og mellom sivile og militære aktører
- 367 - sikrer og videreutvikler helse- og omsorgsberedskapen både i stat og kommuner
- 368 - sørger for beredskapslagring og eventuell produksjon av medisiner og smittevernutstyr innenlands
- 369 - etablerer og opprettholder et kommunalt responsmiljø for håndtering av digitale trusler og hendelser, hvor sektoren medvirker til utforming av tjenestene
- 370 - sikrer at det finnes et sentralt område i hver kommune hvor befolkningen kan kommunisere fra ved lengre strømutfall

371 **6.2.2 Sørger for økte ressurser til kommunene for å oppfylle forsterkede krav til forebygging og beredskap**

- 372 - sikrer at kommunene har ressurser til å drive proaktivt beredskapsarbeid
- 373 - styrker kommunenes operative evne økonomisk, til øvelser i samvirke med andre aktører
- 374 - øker innsatsen betydelig til forebyggende sikringstiltak mot flom, skred og annen naturfare
- 375 - sørger for enkel tilgang til faglig ROS-kompetanse og -verktøy
- 376 - bidrar til forsterkede finansierings- og forsikringsordninger for kommunal infrastruktur

377 **6.2.3 Legger til rette for styrket demokratisk beredskap**

- 378 - utvikler og bruker metoder for å avdekke og håndtere desinformasjon
- 379 - jevnlig vurderer tilstand og risiko for kampanjer fra utenlandske aktører med desinformasjon og valgpåvirkning
- 380 - bidrar med informasjon og kunnskap for å styrke den enkeltes demokratiske beredskap og forståelsen for demokrati og betydningen av kildekritikk
- 381 - bidrar med kunnskap om trusler og tiltak for å forsterke den lokale forebyggende innsatsen mot ekstremisme og radikalisering
- 382 - sørger for tett samarbeid mellom PST, lokalt politi og lokale og regionale myndigheter for å forebygge og håndtere hets, sjikane, trusler og desinformasjon
- 383 mot folkevalgte

Ansvarlig utgiver
KS

Grafisk design
D3 Dynamic Delicate Details

Foto
Shutterstock (side 1, 10, 12, 15, 22)
Dag Tynes (side 18)